

РЕФЕРЕНЦИИ КЪМ СИСТЕМАТА НА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ В СЕКТОР ТУРИЗЪМ

Доц. д-р инж. Минчо Полименов

Бургарски държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“

Резюме. Препоръките към професионалното образование и чуждоезиковото обучение в туризма се приемат от всички специалисти, като осмислена иновация, която ще доведе до по-добри качествени резултати. В повечето от образователните програми и концепции, свързани с проблемите в българския туризъм, се залагат само анализи и обобщения. Образователната система търси начин как и по какъв път да постигне ефекта чрез образователните процеси и на какви стратегически ходове, които да имат прогресивно развитие, да заложи. Все повече се налагат тенденциите, свързани с подобряване на качеството на обучението по туризъм и културата на обслужване, като част от иновациите в образователния процес. Акцентът за туристическия мениджмънт според Питър Дракър е: „Новаторство и предприемачество – практика и принципи“ (Drucker 2004). Образователните програми и начинът на преподаване на материала е условие за успех, който има отношение към непрекъснато иновиране, импровизиране на водещи знания и умения. Безконечна и циклична трябва да е връзката с практиката, а менторите (наставниците) да са в основата на практическата реализация. Само така иновациите в образованието ще засвидетелстват вниманието на човешкия ресурс и ще го стимулират да израства. Кредитите по професионалните дисциплините във висшето образование между висшите училища по туризъм трябва да са стандартизирани да се признават и да имат възможност за надграждане в практическото обучение.

Ключови думи: референции; образование; обучение; туризъм; иновиране; компетентност и качество

Въведение

Пазарът в рекреативната индустрия определя промените в професионалното образование и поява на smart образователни модели (Dimitrova 2019; Dimitrova et al. 2020). Иновативните теории, подходи и технологии са причината за катализиране на процеса (Dimitrova 2017). Образователните политики

в Европа и у нас наложиха външна оценка на професионалните компетенции за кадрите в туризма (Dimitrova 2020; Dimitrova et al. 2021). Подобряване организацията на образователните туристически центрове ще позволи усъвършенстване на учебните програми и задаване на критериите за връзката треньор (обучител) – обучаем за успешна професионална реализация (Dimitrova 2018). Персонализирането на услуги в туризма, и особено за нишовия туризъм гарантира динамиката на приходите от нови конкурентни услуги (Dimitrova 2023b). Излъчване на водещи специалисти от бранша, създаване на състезателност и конкурентност ще реорганизира и преразпредели професионалния ресурс в бранша и ще създаде нов стимул за професионално израстване (Dimitrova 2023c). Препоръките, свързани с иновации в професионалното образование, трябва да водят до нещо положително и прогресивно (Dimitrova 2023a). Според Питър Дракър има определени условия, които трябва да се спазват, за да бъде една иновация успешна, и това важи и за образованието (Drucker 2004). Статията се стреми да разкрие иновативните образователни процеси, които ще допринесат за обогатяване на познанието и ще създадат творчески подход при практическото обучение, ще се разкрият талантът и изобретателността на преподаването на езика и ще се докаже, че чрез отдаденост се постигат резултати.

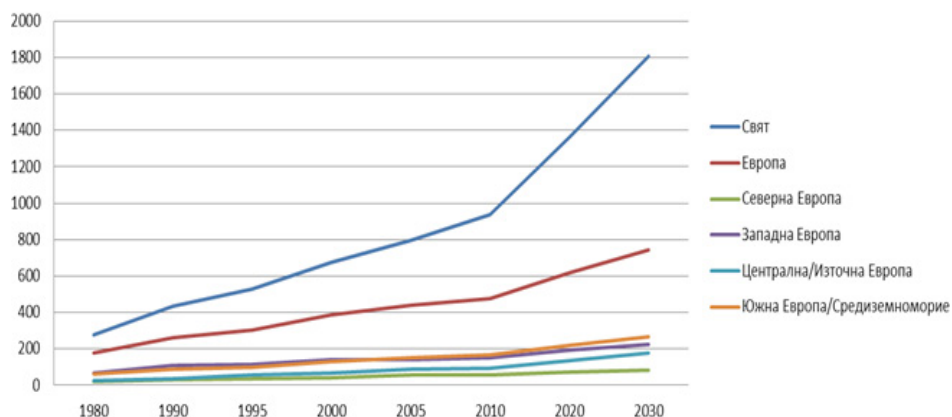
Методи

Съвременната туристическа индустрия постепенно се модернизира и глобализира и това създава пред туристическите предприятия редица проблеми за решаване, свързани с: влизане на България в Европейския съюз и прилагането на европейски стандарти за образование, усъвършенстване на туристическия продукт и управление на качеството му (Neshkov 2007). Това е от изключително важно значение за фирмите от гледна точка както на оцеляване, а така също и за просперитета им и играе важна роля в разумната и адекватна иновационна образователна политика. Както и в другите отрасли на икономиката, иновациите в туризма означават обновление на дадено предприятие или обект от едно количествено и качествено състояние в друго. Това са комплекс от действия по използване на новостите в туристическата наука и научно-техническия прогрес. Сложността в туристическия продукт идва от неговото предлагане и потребление, бъдещите клиенти ще получат изгода след потребяването на услугата, а оценката за нейното качество е последващ фактор. Тази краткост на услугата (предлагането) създава и проблеми при реализацията. Неподвижността на предлагания продукт също е от значение при предлагането на услугата, нейното скрито състояние води до колебание и непредпазливост. Начинът на предлагане е основна отличителна причина за качеството на туристическата услуга и е свързано с умения и владеење на език, езикова квалификация и компетенции. Цветан Тончев изтъква: „Същността,

характеристиката и съдържанието на иновациите в туризма са количествени и качествени процеси за развитие на стопанската дейност, водещи до по-високо качествено състояние на отрасъла, изразяващо се във висока конкурентоспособност на туристическите курорти, обекти и фирми на международния туристически пазар, по-високи валутни приходи, печалба и икономическа ефективност“ (Tonchev 2003). Силно влияние върху качеството на туристическия продукт оказва, качеството на образование и квалификация. За туризма, за да е продаваем туристическият продукт, от значение са езиковата квалификация и степента на владение на езика. В туристическия динамичен и комплексен сектор, където преобладават малките и средните предприятия, и персоналят, като камериерки, сервитьори, бармани и т.н., трябва да е с добри професионални и езикови компетенции, се наблюдават нисък праг на професионална подготовка и занижени изисквания за владение на език, присъства и наличие на ниска езикова култура. Обучаването на квалифициран персонал е една от основополагащите възможности за развитие на човешките ресурси и е залегнало в Лисабонската стратегия за растеж и работни места. Благодарения на нея Европа и европейските граждани са в по-добра позиция за постигането на успех в епохата на глобализация. Европейската стратегия за равенство между жените и мъжете 2020 – 2025 г., за равнопоставеност на жените и мъжете в образователния и трудовия процес е заявен приоритет на европейско и на глобално равнище. Равенството на половете е силно застъпено и в Стратегията „Устойчива Европа 2030“, което е отражение на стремежа за приобщаващ растеж, а повишаването на заетостта на жените е ключов фактор за развитие и получаване на висока добавена стойност.

Резултати

Успоредно с нарастване визискателността на туристите към качеството на предлагащите им се туристически продукти и услуги се наблюдава и постоянна промяна на техните потребности. Тази промяна е свързана с глобализирането на икономиката, което предполага и глобализиране на технологиите и владенето на езика за задоволяване на тези потребности. Нараства търсенето на туристическите преживявания, които са „уникални“ или най-малкото „различни от всички останали“. Съвременният турист има високи критерии за начина, по който трябва да бъде обслужен. За да отговорят на тези изисквания, мениджърите непрекъснато се стремят да предлагат нови и по-добри туристически пакети и продукти, с които не само да спечелят нови клиенти, но и да запазят постоянните (Chaddah 2017). В стратегическия план се вижда, че броят на туристопотока до 2023 г. се увеличава, или Европа генерира 832 милиона международни туристи (виж графика 2). Това налага рязко да се подобряват качеството на обслужване и компетентностните умения на заетите в сектора туризъм.

Графика 1. Туристически пътувания в света по генериращи региони към 2030 г. (мил. туристи)

Източник: Стратегия за устойчиво развитие на туризма, хоризонт 2030

Туристическите фирми често преразглеждат стратегиите си, особено когато се изменят основните потребности на туристите или когато конкурентното предимство отпада поради нова технология, и търсят нови възможности (Ribov 2019, pp.104 – 217). Конкурентни са фирмите, които предвиждат и изпреварват потребителските изисквания не само на вътрешния, но и на международния пазар с помощта на иновационната си политика и се грижат за квалификацията на кадрите си (Polimenov 2014). В зависимост от мястото на промените, препоръките към иновациите в туризма могат да бъдат групирани в три основни направления:

1. иновации в системата на производство;
2. иновации, свързани с качеството;
3. образователни, организационно-управленски иновации (реинженеринг).

Много от позициите за иновативни подобрения кореспондират с цикъла на Деминг (Deming 1950, p. 58). В модела се степенуват не само качеството, но и диагностиране и подобряване на елементите от цялостните процеси като PDCA: Планиране (Plan), Направи (Do it), Проверка (Check), Действие (Action). Тук особено важни са проверката и анализът, на база на които се взема решение за изготвяне на препоръки, които се залагат в планираните операции (виж фиг. 1).

Фигура 1. Модел на Е. Деминг

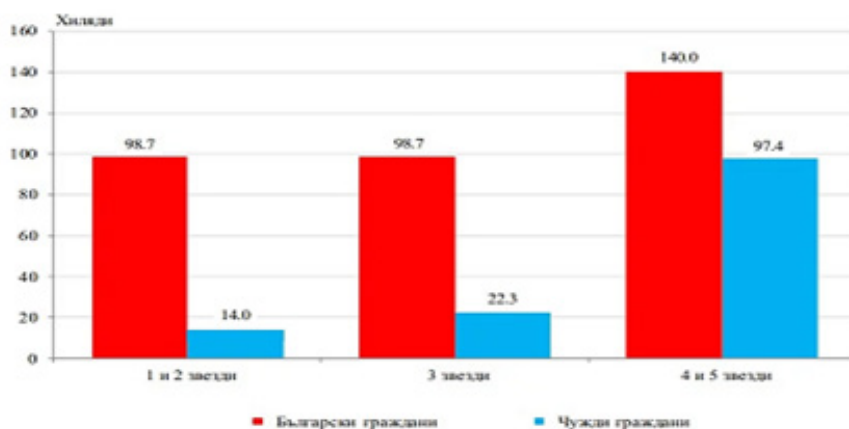
Източник: <https://www.smartnetbg.net/bg/node/488> 2021

Цикълът има съществени отношения към качеството на постоянното надграждане на знания и умения чрез осъществяване на постоянен контрол върху качеството на заложените операции и умения непрекъснато циклиращо с качеството на предлагане на туристическия продукт. Това е предизвикателство за туристическия бранш и браншовите организации и е необходимо да се контролира от туристически инспекторат, който да гарантира постигнатото ниво чрез диагностициране и да стимулира внедряване на иновативни знания и умения в туристическата дейност. Отчитайки динамично променящите се потребности и изисквания на съвременния потребител, туристическите предприятия търсят все по-нови подходи при управлението на качеството в съответствие с очакванията му.

Препоръките в туризма са към организационното управление (реинженеринг) – не е възможно да се въведат нови продукти и технологии, ако не се променят образователното и организационното управление (Ribov 2004). То зависи от качеството, професионализма и решимостта на управленските кадри. Въпреки че препоръките към иновации в преквалифицирането на кадрите на едно туристическо предприятие са подценявани, нуждата от иновация в мениджмънта е наложителна и е свързана с жизнения цикъл на продукта и с необходимост от осигуряване на непрекъснат и ефективен растеж. Целта на реинженеринга е туристическото предприятие да бъде организирано по такъв начин, че да е в състояние да реагира адекватно (да се самоусъвършенства) на динамичните предизвикателства на конкурентния пазар.

Препоръките към системата на иновации в образованието са следствие от въвеждането на множества нови продукти на туристическия пазар и се определят

от бързия технологичен напредък, високите изисквания на пазара и растящите темпове на развитие на туристическия отрасъл. Учебните програми от учебните планове трябва да са обвързани с проблематика от практиката, да осигуряват такъв обем от знания и умения, че да формират иновативно творческо мислене. Програмите трябва да са актуални и авангардни, водещи в конкретното направление и напълно отговарящи на туристическия продукт и неговите изисквания. Вижда се, че туристите все повече са запознати с качеството на туристическия продукт, а от там – и с изискванията, на които трябва да отговаря туристическата дейност. Високата заетост в хотелските 4- и 5-звездни комплекси е 29.3%, за месец април на 2023 г. спрямо 2- и 3-звездни, което говори, че се търсят висококатегорийни туристически продукти при добро обслужване, отговарящо на сертифицираните стандарти (виж графика 2).

Графика 2. Нощувки в средствата за настаняване по категория, април 2023 година

Източник: НСИ

Валидността на знанията от обучението и квалификацията от средно образование, както и практика, работа (10-годишен опит) в работна среда да се признава за опит, например в ресторантьорството да се доказва с звездеви квалификационен дневник и контролен талон. Системата във Великобритания Accreditation of Prior Learning (APL), Accreditation of Prior Experiential Learning (APEL) (Акредитация на предварително учене чрез опит)¹ дава възможност на кандидат-студенти с широка гама от експертни познания, умения и знания да запишат висше образование, отговарящо на качествата на канди-

дати (Polimenov 2022). Професионалната и езиковата подготовка е от съществено значение за заемане на определена професия в туризма, от съществено значение се явяват и специализациите, професионалният стаж, придобита квалификация, за която специалистът е в процес на проверка на професионалните си знания. Подготовката на управленски кадри мениджъри в туризма се извършва в коледжите по туризъм към висши учебни заведения. Един от определящите изпити за приемане в колеж по туризъм трябва да е изпит по професионална пригодност. Ключови елементи при провеждането на изпита са:

1. компетентността на членовете на комисиите и методиките, по които се провежда изпитът по български и чужд език;

2. определяне на базисни критерии, от които оценяващият да изхожда.

Необходимо е да се разработи методика за изпита по професионална пригодност за установяване и оценяване степента на пригодност за отрасъл туризъм (Hill 2009). Разработване на номенклатура от показатели за професионална пригодност ще позволи да се разграничат професионалните качества на кандидатите, ще улесни комисиите и ще се създадат позиции, характеризиращи професионалната пригодност. Едно от основните изисквания за работа в туризма е владението на чужд език и притежаване на добра езикова култура. Най-ниският езиков клас е първо ниво A1 и расте до C2. (Нивата от A1 до C2 съответстват на нивата на Европейската езикова рамка. В Гьоте институт в София някои от нивата се разделят на части.) Тези компетентности са и част от професионалните изисквания, без които не може да се притежава „звездени клас“ квалификация при конкретната професия, и трябва да се усъвършенстват.

Дискусия

Изводите, които трябва да се направят от това, което се предлага като професионално образование в туризма, е, че съществуващите форми и програми за обучение и повишаване на квалификацията не могат да осигурят непрекъснатост в обучението и израстване на кадрите в туризма. Основното, на което трябва да се заложи, е самообучението на работното място и в работния процес, непрекъснато усъвършенстване. Разработването на програми, които да отговорят на квалификационните изисквания на работното място, ще повиши качеството на изпълняваната работа и ще подобри културата на обслужване. Такива програми трябва да са обвързани и с езиковата квалификация. Необходимо е промяна в чл. 10. от Закона за професионалното образование и обучение (доп. ДВ. бр.41 от 3 юни 2022 г.) рамковите програми да съдържат петстепенна „звездова“ степен за квалификация на професиите за туризма, която да е част от сегашната „ал. 3 програми е за непрекъснато професионално обучение за актуализиране или разширяване на придобита професионална квалификация“. Издаваните професионални квалификационни свидетелства

от центровете за професионално обучение трябва да дават възможност да се извършват надграждане в професията и повишаване на квалификацията в работния процес. Документите да се зачитат при кандидатстване в специализирани висши университети и да носят определен брой точки (от 0 до 10) на кандидатстудентските изпити. Системата за непрекъснато повишаване на професионалната квалификация трябва да е част от образованието.

Заключение

Препоръките към висшето образование са да се заложи на непрекъснатостта на знанията, да се запазят компонентите сигурност и гъвкавост още при приема на студентите. При завършване на квалификационната степен професионален бакалавър по туризъм или бакалавър по туризъм един от държавните изпити трябва да бъде по теория и по практика на професията и специалността за придобиване на четвърта степен на професионална квалификация и това трябва да е част от изискванията. Студентите да имат възможност при полагане на семестриалните изпити по език изпитът да им се признават за ниво от Европейската езикова рамка. И издадените сертификати „Европас“ (Europass) – документ за удостоверяване на придобити знания и компетентности, да важи и за чужбина.

ЛИТЕРАТУРА

- ДИМИТРОВА, Б.; ГЕШЕВ, П.; ТРЕНЕВА, В.; ИВАНОВА, В.; ПЕТРОВ, В., 2020. *Динамика на индексите за уелбиинг и щастие: сравнителен анализ по световна база данни съобразно статистически данни от доклади на ООН*. Монография. София: Авангард, първо издание. ISBN: 978-954-718-644-6
- ДИМИТРОВА, Б.; ИЗОВ, Н.; АЛЕКСАНДРОВА, В.; ЙОСИФОВ, Р.; ИГНАТОВА, Д.; ТРЕНДАФИЛОВ, Д.; ПЕТРОВ, В.; ВАСИЛЕВА, Г., 2021. *Smart когнитивен инструментариум. Външна оценка на професионални компетенции за кадри в Нишов туризъм*. София: НСА Прес. ISBN: 978-954-718-675-0.
- ДИМИТРОВА, Б., 2023. *Персонализиране на услуги за нишов туризъм. Уелнес, таласо и спа терапии*. Монография. София: НСА Прес, първо издание. ISBN: 978-954-718-735-1.
- ДРАКАР, П., 2004. *Подбрано от Дракър*. София: Класика и стил, с. 318 – 319.
- НЕШКОВ, М., 2007. *Управление на качеството и сертифициране в туризма*. Варна: ВАРХ & ВТК.
- ПОЛИМЕНОВ, М., 2014. *Иновации в ресторантьорството*. Монография. София: Авангард. ISBN-976-619-160-416-6 .
- ПОЛИМЕНОВ, М., 2022. *Политики в образованието по туризъм, компетенции и стимули за развитие. Стратегии на образователната и науч-*

- ната политика, Т. 30, № 3, с. 313 – 324. <https://doi.org/10.53656/str2022-3-7-tou>.
- РИБОВ, М. и кол., 2004. *Туризм без граници. Реинженеринг и управление на риска в туризма*. София: Нова звезда.
- РИБОВ, М., 2019. *Дигиталната трансформация*. София: Издателски комплекс – УНСС, с. 104 – 217. ISBN 9786192322328.
- ТОНЧЕВ, Ц., 2003. *Качество на българския туризм – мит и реалност*. Варна: Славена.
- CHADDAN, M., 2017. *The Latest Innovations in Travel Reservations*. https://www.hotel-online.com/press_releases/release/the-latest-innovations-in-travel-reservations.
- DEMING, W., 2005. Critical Evaluations in Business and Management, Michael C. Wood, ISBN 041532386X, 9780415323864, The PDSA (plan, do, study, act) is an example of a continual improvement process.
- DIMITROVA, B., 2017. Recreational industry, innovations and the Bulgarian educational model for specialised staff. *Conference: international scientific congress "Applied sports sciences "*. Available from: [Proceeding_book_icass 2017.pdf / Sofia, pp. 406 – 410. DOI: 10.37393/icass2017/83](#).
- DIMITROVA, B., 2018. *Research impact through the scientific publications in wellness culture: scientific paper*. First edition. Sofia: Avangard Prima, pp. 67 – 89. ISBN: 978-619-160-666-5.
- DIMITROVA, B., 2019. *New smart educational model "Wellness instructor"*. Monograph, first edition, Sofia: Avangard Prima, pp. 11 – 39. ISBN: 978-619-239-150-8.
- DIMITROVA, B., 2020. Relationships between education and innovations in the recreational Industry in Bulgaria. *Trakia Journal of Sciences*, vol.18, no. 2, pp. 143 – 149. ISSN: 1313-3551 (online). Available from: <http://tru.uni-ss.bg/tsj/>. DOI: 10.15547 / tjs.2019.02.007.
- DIMITROVA, B., 2023. Brain drain's economic impact on the development of Wellness and spa tourism in Bulgaria. *Trakia Journal of Sciences*, vol. 21, Suppl. 3. ISSN 1313-3551.
- DIMITROVA, B. 2023a. Educational Policy, Specialised Staff, Innovations and Recreational Industry. *Strategies for policy in science and education-Strategii na Obrazovatelnata i Nauchnata Politika*, vol. 31, no. 5. pp. 532 – 546. <https://doi.org/10.53656/str2022-4-6-ben>.
- HILL, C., et al., 2009. *Strategic Management Theory: An Integrated Approach* (9th ed.). South-Western College Pub.

Интернет ресурси

- Акредитация на предварително учене чрез опит (APL). 2020.[//uniathena.com/apl_policy](https://uniathena.com/apl_policy).

- Economic.bg, 2023. НСИ отчита рекордни приходи в туризма, <https://www.economic.bg/bg/a/view/nsi-otchita-rekordni-prihodi-v-turizma>.
- EUROPEAN COMMISSION, 2020. Стратегия за равенство между половете (2020 — 2025 г.), https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_bg.
- ЕВРОПЕЙСКИ СОЦИАЛЕН ФОНД, 2021. <https://www.smartnetbg.net/bg/node/488>.
- МИНИСТЕРСТВО НА ТУРИЗМА, 2017. Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г., <https://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/nacionalna-strategiya-za-ustoychivo-razvitie-na-turizma-v>.
- ЗАКОН за професионалното образование и обучение. 2020. доп. ДВ. бр.106 от 22 Декември 2023г. <https://www.navet.government.bg/bg/media/zpoo.pdf>.

REFERENCES

- CHADDAN, M., 2017. *The Latest Innovations in Travel Reservations*. https://www.hotel-online.com/press_releases/release/the-latest-innovations-in-travel-reservations.
- HILL, C., et al., 2009. *Strategic Management Theory: An Integrated Approach* (9th ed.). South-Western College Pub.
- DEMING, W., 2005. Critical Evaluations in Business and Management, Michael C. Wood, ISBN 041532386X, 9780415323864, The PDSA (plan, do, study, act) is an example of a continual improvement process.
- DIMITROVA, B.; GESHEV, P.; TRENEVA, V.; IVANOVA, V.; PETROV, V., 2020. Dinamika na indeksite za Uelbiyng i shtastie: sravnitelen analiz po svetovna baza danni, saobrazno statisticheski danni ot dokladi na OON. Monografia. Sofia: Avangard, 1st ed. ISBN: 978-954-718-644-6. [In Bulgarian].
- DIMITROVA, B. et al., 2021. *Smart kognitiven instrumentarium. Vŭnshna otsenka na profesionalni kompetentsii za kadri v Nishov turizŭm*. Sofia: NSA Pres, pp. 97 – 102. [In Bulgarian]. ISBN: 978-954-718-675-0.
- DIMITROVA, B., 2017. Recreational industry, innovations and the Bulgarian educational model for specialised staff. *Conference: international scientific congress “Applied sports sciences”*. Available from: [Proceeding_book_icass2017.pdf / Sofia](https://icass2017.pdf/Sofia), pp. 406 – 410. Doi: 10.37393/icass2017/83.
- DIMITROVA, B., 2018. *Research impact through the scientific publications in wellness culture: scientific paper*. Sofia: Avangard Prima, 1st ed., pp. 67 – 89. ISBN: 978-619-160-666-5.
- DIMITROVA, B., 2019. *New smart educational model „Wellness instructor”*.

- Monograph., Sofia: Avangard Prima, 1st ed., pp. 11 – 39. ISBN: 978-619-239-150-8.
- DIMITROVA, B., 2020. Relationships between education and innovations in the recreational Industry in Bulgaria. *Trakia Journal of Sciences*, vol.18, no. 2, pp. 143 – 149. ISSN: 1313-3551 (online). Available from: <http://tru.uni-ss.bg/tsj/>. DOI: 10.15547 / tjs.2019.02.007.
- DIMITROVA, B., 2023a. Educational Policy, Specialised Staff, Innovations and Recreational Industry. *Strategies for policy in science and education-Strategii na Obrazovatelnata i Nauchnata Politika*, vol. 31, no. 5. pp. 532 – 546. <https://doi.org/10.53656/str2022-4-6-ben>.
- DIMITROVA, B., 2023b. *Personalizirane na usluzi za Nishov turizim. Uelnes, Talaso i Spa terapii*. Sofia: Izd. NSA Pres, 1st ed. ISBN: 978-954-718-735-1. [In Bulgarian].
- DIMITROVA, B., 2023c. Brain drain's economic impact on the development of Wellness and spa tourism in Bulgaria. *Trakia Journal of Sciences*, vol. 21, Suppl. 3, ISSN 1313-3551.
- DRAKAR, P., 2004. *Podbrano ot Drakar*. Sofia: Klasika i stil, pp. 318 – 319.
- NESHKOV, M., 2007. *Quality management and certification in tourism*. VARH & VTK, Varna.
- POLIMENOV, M., 2014. *Innovations in restaurant management*. Monography. Sofia: Avangard Prima. ISBN-976-619-160-416-6.
- POLIMENOV, M., 2022. Tourism education policies, competencies and development incentives. *Strategii na Obrazovatelnata i Nauchnata Politika – Strategies for Policy in Science and Education*, vol. 30, no. 3, pp. 313 – 324, <https://doi.org/10.53656/str2022-3-7-tou>.
- RIBOV, M. et al., 2004. *Tourism without borders. Reengineering and risk management in tourism*. Sofia: New Star.
- RIBOV, M., 2019. *Digitalna transformaziya*. Sofia: Izdatelski kompleks – UNSS, pp. 104 – 204. ISBN 9786192322328. [In Bulgarian].
- TONCHEV, C., 2003. *Quality of Bulgarian tourism – myth and reality*. Varna: Slavena.

Internet resources

- Accreditation of Prior Experiential Learning (APL). 2020.[//uniathena.com/apl_policy](http://uniathena.com/apl_policy).
- Economic.bg, 2023. NSI reports record tourism revenues, <https://www.economic.bg/bg/a/view/nsi-otchita-rekordni-prihodi-v-turizma>.
- EUROPEAN COMMISSION, 2020. Gender Equality Strategy (2020-2025), https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_bg.
- EUROPEAN SOCIAL FUND, 2021. <https://www.smartnetbg.net/bg/>

node/488.

MINISTRY OF TOURISM, 2017. National Strategy for Sustainable Development of Tourism in the Republic of Bulgaria 2014-2030, <https://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/nacionalna-strategiya-za-ustoychivo-razvitiie-na-turizma-v>.
LAW on Vocational Education and Training. 2020. supplement. State Gazette. No. 106 of December 22, 2023. <https://www.navet.government.bg/bg/media/zpoo.pdf>.

REFERENCES TO THE VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING SYSTEM IN THE TOURISM SECTOR

Abstract. Recommendations for professional education and foreign language training in tourism are accepted by all specialists as a meaningful innovation that will lead to better quality results. In most educational programs and concepts related to Bulgarian tourism problems, only analyses and generalizations are used. The educational system is looking for how to achieve the effect through educational processes and what strategic moves to bet on that have progressive development. The trends related to improving the quality of tourism education and the culture of service, as part of the educational process innovations, are becoming increasingly important. According to Peter Drucker, the emphasis for tourism management is: „Innovation and entrepreneurship – practice and principles“. Educational programs and the way of teaching the material are conditions for success related to continuous innovation and the improvisation of leading knowledge and skills. The connection with the practice should be endless and cyclical, and the mentors should be the basis of the practical implementation. Only in this way will innovations in education witness the attention of the human resource and stimulate it to grow. Credits in professional disciplines in higher education between tourism and higher schools should be standardized to be recognized and have the possibility of upgrading in practical training.

Keywords: References; education; training; tourism; innovation; competence and quality

✉ **Dr. Mincho Polimenov, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-0159-3616

Department of Marketing and Tourism

Burgas State University „Prof. D-R Assen Zlatarov“

Burgas, Bulgaria

E-mail: mpolimenov@gmail.com